

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

GODĪGA SPĒLE UN GANDARĪJUMS SPORTĀ

A2 - Kabineta un lauka pētījumi

2. daļa: Lauka pētījuma kopsavilkums

Sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru attieksme pret sociālajām un morālajām vērtībām

redaktors

cre thi dev
creative thinking development

2017. g. jūlijs

FAIRHAP I Godīga spēle un gandarījums sportā

579709-PPE-1-2016-2-EL-SPO-SCP

ZIŅOJUMA KOPSAVILKUMS, BALSTOTIES UZ LAUKA PĒTĪJUMA REZULTĀTIEM

VEIKTS 2017. GADA APRĪLĪ - MAIJĀ

Ziņas par dokumentu

Nodevums: Sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru attieksme pret sociālajām un morālajām vērtībām

Projekta pasākumi: A2 (Kabineta un lauka pētījumi)

Pasākuma vadītājs: CRE.THI.DEV. (GR)

Iesaistītie partneri: CRE.THI.DEV (GR), UAIC (RO), ISG (BG), JELGAVA (LT), ISES (IT)

Izplatīšanas līmenis: partnerība (konfidenciāli)

Pārskatīts: profesionālapskate

Dokumenta Versija: 0.1 (projekts)

Statuss: Pārskatam

2

Atruna

Šis projekts ir finansēts ar Erasmus+ Eiropas Savienības programmas atbalstu.

Šo dokumentu, pilnībā vai daļēji, nedrīkst kopēt, pavairot vai pārveidot jebkādam nolūkam bez FAIRHAP konsistorija rakstiskas atļaujas. Papildus autortiesību apliecinājumam par dokumenta un tā sadaļu autoriem jābūt skaidri norādītam.

Visas tiesības aizsargātas.

Šis dokuments var tikt mainīts bez iepriekšēja brīdinājuma.

Copyright © FAIRHAP Consortium, 2017-2019

SATURS

1. IEVADS.....	4
2. GALVENIE SECINĀJUMI	5
2.1. Sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru vērtību orientācija.....	5
2.2. Morālo un sociālo vērtību mācīšana	5
2.3. Morālās un sociālās vērtības, ko izceļ sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāji un treneri.....	6
2.4. Vienlīdzīga līdzdalība	7
2.5. Sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru sociālo un morāles vērtību apmācība	7
2.6. Sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru loma.....	9
2.7. Zēnu un meiteņu dalība sportā	9
3. IETEIKUMI.....	10

1. IEVADS

Šis nodevums atspoguļo izpētes aptaujas rezultātus 5 Partnervalstīs (Grieķijā, Rumānijā, Bulgārijā, Latvijā un Itālijā) FAIRHAP projekta kontekstā, kura mērķis ir veicināt izpratni par olimpiskajām pamatvērtībām un atbalstīt sporta/ fiziskās audzināšanas skolotājus un trenerus, kuri māca sportu bērniem, izmantojot inovatīvu izglītības semināru pieeju, lai atvieglotu vērtību pārnesi kopā ar prieku un gandarījumu sportā.

Galvenie šī pētījuma mērķi:

- 1. mērķis:** Izpētīt Fiziskās audzināšanas (FA) skolotāju, sporta skolotāju un treneru pieņemtās koncepcijas attiecībā uz vērtībām (vērtības ir priekšstatī par to, kas ir vēlams, un vada cilvēku attieksmi un izturēšanos),
- 2. mērķis:** Izpētīt, kā sporta/ FA skolotāji un treneri definē, izprot un veicina potenciālo sporta ieguldījumu olimpisko vērtību attīstībā, mācot sociālās un morālās prasmes saviem skolēniem,
- 3. mērķis:** Noteikt avotus/ apmācības, uz kurām sporta/ FA skolotāji un treneri balsta iegūtās zināšanas par olimpisko vērtību veicināšanu, sociālo un morāles prasmju attīstību,
- 4. mērķis:** Noteikt sporta/ FA skolotāju un treneru iespējamās vajadzības attiecībā uz jauniem mācību līdzekļiem un metodēm, lai veicinātu olimpisko pamatvērtību apguvi.

4

1.1. Pētījuma metodoloģija

Lai iegūtu datus, tika izstrādāta anketa, kas tika izdalīta 50 fiziskās audzināšanas skolotājiem, sporta skolotājiem un sporta treneriem katrā valstī. Kopumā tika apkopotas 250 anketas un statistikas dati tika analizēti, izmantojot SPSS programmatūras pakotni.

Lai atvieglotu datu apkopošanu, aptauja tika tulkota 6 valodās: angļu, grieķu, rumāņu, bulgāru, latviešu un itāliešu.

Lielākā daļa aptaujas dalībnieku bija vīrieši (64%), kas piederēja vecuma grupai 36 - 55 gadi, ar 5-10 gadu mācīšanas vai trenēšanas pieredzi.

2. GALVENIE SECINĀJUMI

2.1. Sporta / FA skolotāju un treneru vērtību orientācija

Pastāv piecu veidu vērtību orientācija: disciplīnas meistarība, mācību process, pašaktualizācija, sociālā atbildība un ekoloģiskā integrācija. Trīs no tām, proti, pašaktualizācija, disciplīnas meistarība, un sociālā atbildība, šķietami ir visnozīmīgākās pētījuma izlases apskatā.

Sporta/ FA skolotāji un treneri, kas orientēti uz pašaktualizāciju (PA), uzskata, ka mācību programmai ir jābūt vērstai uz skolēna personības attīstību un izaugsmi. Šie sporta/ FA skolotāji un treneri uzskata, ka zināšanas un prasmes ir nozīmīgas katram skolēnam, un tās būtu jāsniedz tādā veidā, kas palielina viņu pašapziņu un gandarījumu par piedalīšanos mācību procesā. Fiziskās audzināšanas pedagogi, kas orientēti uz disciplināro meistarību (DM), mēdz koncentrēties uz sporta prasmes izpildījuma meistarības pilnveidi un izceļ tās zināšanas, kas saistītas ar izpildījumu. Viņi galvenokārt pievēršas skolēnu kompetenču attīstībai. Visbeidzot, fiziskās audzināšanas pedagogi ar sociālās atbildības (SA) vērtību orientāciju fiziskās aktivitātes un sportu uztver kā līdzekli, kas palīdz skolēniem saskaņot viņu individuālās vajadzības ar sabiedrības vajadzībām. Šie skolotāji veido mācīšanās kontekstu tādā veidā, lai veicinātu sadarbību skolēnu starpā un atbildības uzņemšanos.

Aptaujas datu analīze atklāj, ka pētījuma izlases FA skolotājiem ir atšķirīgas vērtību prioritātes. Respondenti no Grieķijas, Rumānijas un Itālijas ar augstāku prioritāti atzīmēja PA un SA, respondenti no Bulgārijas ar augstāku prioritāti atzīmēja DM un SA, respondenti no Latvijas ar augstāku prioritāti atzīmēja DM un PA. Skaidrojums par novērotajām atšķirībām starp valstīm saistībā ar vērtību orientāciju, attiecas uz sociālajiem un kultūras kritērijiem.

Piemēram, pārbaudot tiešsaistē pieejamo informāciju par sporta un fiziskās audzināšanas sistēmu Grieķijā, Rumānijā un Itālijā tiek atzīmēts, ka valsts izglītības politika liek uzsvāru uz personīgo izaugsmi un attīstību, stiprinot veselību un fizisko sagatavotību individuālā līmenī (pašaktualizācija), savukārt Bulgārijā un Latvijā vairāk uzmanības tiek pievērsts sporta veidiem, kas veicina sāncensību. Šādi secinājumi atklāj, ka fizisko pedagogu uzskati un vērtības saskan ar valsts mācību programmas filozofiju.

2.2. Morālo un sociālo vērtību mācīšana

Skolotājiem parasti ir grūtības paskaidrot, kādas stratēģiju viņi izmanto, lai mācītu vērtības saviem skolēniem. Mēģinot saprast, kā sporta/ FA skolotāji un treneri cenšas mācīt vērtības un attīstīt spēju pieņemt morālus spriedumus ikdienas FA un treniņu nodarbībās, respondentiem tika lūgts izvēlēties no saraksta, kuras metodes viņi izmanto.

Pētījuma izlases atzīmētās populārākās metodes bija: mācīt bērniem palīdzēt viens otram, mudināt viņus pārdomāt savu uzvedību. Bērniem pamatskolas vecumā ir raksturīgs egocentrisms, šī iemesla dēļ literatūrā minētās metodes parasti ietver simulācijas, lomu spēles u.c., lai palīdzētu bērniem saprast citu viedokli.

Respondenti arī atzīst, ka viņu pašu uzvedība spēlē lomu bērnu sociālajā un morālajā attīstībā, un viņi mēģina atbilstoši izturēties, lai "rādītu labu piemēru" un "izveidotu pedagoģisko klimatu".

2.3. Morālās un sociālās vērtības, ko izceļ sporta / fiziskās audzināšanas skolotāji un treneri

Sporta un fiziskās audzināšanas ieguldījums bērnu morālajā un sociālajā attīstībā ir plaši atzīts. Par sporta un FA ietekmi var spriest bērnu attīstības 5 jomu kontekstā: fiziskā, dzīvesveida, emocionālā, sociālā un izziņas jeb kognitīvā. Literatūras apskatā minēts arī tas, ka daži ieguvumi nerodas tikai no līdzdalības, bet no mijiedarbības starp skolēniem, skolotājiem un vecākiem (Bailey, 2006). Citiem vārdiem sakot, konteksts, kas uzsver pozitīvas pieredzes veidošanos, ko rada šim nolūkam apmācīti skolotāji un treneri, kurus atbalsta informēti vecāki, ir būtisks.

Atbildes par to, kādas vērtības skolotāji un treneri uzskata par svarīgām mācību procesā, tika analizētas, izmantojot faktoru analīzi. Pielietojot šo statistikas metodi, atklājās 3 kompozītu faktori. Pirmais faktors koncentrējas uz parametriem, kas raksturo sportu, piemēram, apņēmība, neatlaidība un rakstura veidošana, un ietver šādas vērtības:

- parādīt vislabāko sniegumu,
- cienīt citus,
- pārvarēt likstas,
- iemācīties sadzīvot ar uzvarām un zaudējumiem.

Otrs faktors liek uzsvāru uz komandas darbu un sadarbību, un ietver šādus mainīgos:

- disciplīna un smags darbs,
- palīdzēt viens otram,
- strādāt kopā.

Trešais faktors vērsts uz sevi un iekšējiem procesiem, kas veicina pašattīstību un ietver šādus mainīgos:

- būt atvērtam pret cilvēkiem ar dažādu etnisku vai rasu izcelsmi,
- ievērot noteikumus,
- celt pašapziņu.

Ņemot visus faktorus kopā, tie atklāj samērā holistisku pieeju vērtībām, no vai caur sasniegumiem sportā līdz personības attīstībai, sociālajai mijiedarbībai un komandas darbam.

2.4. Vienlīdzīga līdzdalība

Līdzdalība fiziskajā audzināšanā tiek saistīta ne tikai ar pozitīvu, bet arī ar negatīvu ietekmi, piemēram, diskrimināciju, agresiju, rasismu u.c. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome, (2010, 89. lpp.) nosaka, ka "nedrīkst pastāvēt nekāda veida diskriminācija, tostarp dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistībā ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai cita stāvokļa." Taču šādas parādības, kas minētas iepriekš, joprojām pastāv mums apkārt. Respondentu vairākums (49% līdz 57%) ziņo, ir sastapušies un/ vai bijuši liecinieki, un/ vai pieredzējuši sekojošo:

- Cieņas trūkums attiecībā uz noteikumiem sportā (t.i. krāpšanās).
- Nevienlīdzīga attieksme pret meitenēm/ sievietēm sportā, salīdzinot ar viņu vīriešu kārtas biedriem.
- Vardarbība (t.i. kaušanās/ skandāli), saskaņā ar vai ārpus noteikumiem sportā. Ietver skatītāju/ bērnu/ vecāku/ amatpersonu/ vai treneru vardarbību.
- Nepiemērota verbālā komunikācija (kāda apsūkāšana), ķircināšana, aizskarošu un pazemojošus komentāru izteikšana, kāda apsmiešana, kliegšana, noniecināšana, pazemošana, neķītru žestu vai rupjību izmantošana starp komandas biedriem vai pretiniekiem.
- Fiziska vardarbība, grūstīšanās, sišana, ieļļaukāšana, kniebšana, speršana un košana starp komandas biedriem vai pretiniekiem.

Interesants atklājums ir tas, ka sporta/ FA skolotāji un treneri norāda uz formālās apmācības trūkumu (tikai 36,6% ir minējuši par apmācību) par vienlīdzīgas līdzdalības jautājumiem un lielākā daļa no viņiem uzskata, ka tālākgizglītība par šiem jautājumiem būtu noderīga (55,5%).

2.5. Sporta/ fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru sociālo un morāles vērtību apmācība

Fiziskā audzināšana un sports var būt kā platforma, kas veicina kompetenču attīstību, ieskaitot vērtības, kas var būt ieguvums bērnu personības izaugsmei. Tomēr attīstošu mērķu veicināšana fiziskajā izglītībā nav automātisks process. Efektīva programmas nodrošināšana ir lielā mērā atkarīga no sporta/ FA skolotāju un sporta treneru prasmēm un zināšanām.

Apzinātā teorētiskajā literatūrā ir minēti pētījumi, kas parāda, kā, piemēram, godīgas spēles programma skolēnos paaugstinājusi godīgas spēles uzvedību un attīstījusi to

sociālās prasmes (Vidoni un Ward, 2009). Citā pētījumā (Jacobs, 2013 u.c.) tika pētīts, kā FA skolotāji mēģināja mācīt sociālās un morālās prasmes saviem skolēniem, lai arī tie nebija apmācīti to darīt. Skolotāji izmantoja dažādas stratēģijas un uzstādīja dažādus mērķus, lai tādējādi ierobežotu iejaukšanos. Problēma, kas tiek atzīta arī literatūrā, ir formālu apmācību trūkums par to, kā attīstīt sociālās un morālās prasmes. Tādējādi tiek ierosināts, ka ir nepieciešama turpmāka izpēte, lai palīdzētu izstrādāt skaidras vadlīnijas FA skolotājiem, kas veicinātu pozitīvu rezultātu, jo īpaši jomā, kas attiecas vērtību mācīšanu un sekmētu to pārnesi.

Pētījuma dalībniekiem tika lūgts novērtēt 5 ballu skalā no „pilnībā nepiekrītu” līdz „pilnībā piekrītu”, vai informācija par ētikas jautājumiem sportā tiek pietiekamā mērā iekļauta pastāvošajā sporta/ FA skolotāju un treneru izglītības apmācībā, kas deva vidējo rezultātu 3,63, norādot uz mērenu piekrišanu. Tikai respondenti no Bulgārijas pauž pārliecību, ka šāda veida informācija ir iekļauta viņu apmācībā (vidējais 4,62) un, ka viņi ir pietiekami apmācīti sociālās un morālās attīstības didaktikā (vidējais 4,70). Tomēr, kad viņiem jautāja, vai viņi ir apmācīti vienlīdzīgas līdzdalības jautājumos, tikai puse atbildēja apstiprinoši. Interesants atklājums ir tas, ka viņu novērtējums bija visaugstākais jautājumos par formālo apmācību, tādiem jautājumiem kā, piemēram, nepietiekama noteikumu ievērošanu sportā, nevienlīdzīga attieksme pret meitenēm/ sievietēm sportā, nevienlīdzīga attieksme pret dalībniekiem sportisku aktivitāšu kontekstā attiecībā pret rasi, reliģiju, kultūru, socioekonomisko stāvokli u.c., viņu vērtējums bija visaugstākais arī novērtējot vajadzību pēc tālākizglītības, jo šie bija visproblemātiskākie jautājumi attiecībā uz to, cik bieži ar tiem nākas sastapties.

Attiecībā uz sporta/ FA skolotāju un treneru izglītošanās avotiem par ētikas jautājumiem un vērtībām sportā, izņemot respondentus no Rumānijas un Latvijas, kas atzīmēja universitātes izglītību kā galveno izglītības avotu (attiecīgi 60% un 80%), pārējie pētījuma dalībnieki norāda, ka visnozīmīgākie avoti ir grāmatas (62%), semināri (58,4%) un internets (51,2%). Universitātes izglītība šo respondentu starpā ierindojas ceturtajā vietā ar 48,40%. Tomēr attiecībā uz to, vai papildus izglītību par to, kā mācīt vērtības sportā būtu jāatstāj treneru ziņā, vairākums pētījuma dalībnieku atzīmēja „pilnībā piekrītu” (vidēji 4.43-5 ballu skalā), respondenti no Itālijas un Bulgārijas šajā pozīcijā pauda vēl lielāku piekrišanu (attiecīgi 4.72 un 4.71).

Vēl viens interesants atklājums ir tas, ka lielākā daļa respondentu norāda, ka viņi savas vērtības ir mantojuši vai nu no savām ģimenēm (grieķi, itālieši) vai no personīgās pieredzes (rumāņi, latvieši un itālieši). Tikai bulgāri kā vērtību pirmavotu min savus sporta klubus un trenerus, kamēr „ģimene” atrodas otrajā pozīcijā. Bulgāri arī uzsver sabiedrības un kultūras nozīmi vērtību pārņemšanā, viņi uzskata, ka vismazsvarīgākā ir personīgā pieredze. Šie rezultāti apliecina, ka sporta/ FA skolotāju un treneru personīgā izpratne, idejas un atmiņas ietekmē viņu vērtību veidošanos. Tādēļ, veids, kādā sporta/ FA skolotāji un treneri aktīvi darbojas, lai veicinātu bērnu sociālo un morālo attīstību, atspoguļo globalizētu sporta/ FA skolotāju un treneru socializāciju sportā un caur sportu (t.i., mācības, treniņi un mentorings, ko viņi ir

saņēmūši), kam pievienojas individuālas atšķirības, kādu nozīmi viņi piešķir savai audzināšanai.

2.6. Sporta / fiziskās audzināšanas skolotāju un treneru loma

Lielākā daļa skolotāju un treneru šajā pētījumā, šķiet, lielāku uzsvāru liek uz pedagoģiskajiem aspektiem un to nozīmi, kā tas ir redzams viņu atbildēs uz dažādiem jautājumiem: par to, ko bērni sagaida no trenera, godīgai spēlei piešķirtā nozīmība Olimpisko vērtību vidū, noteiktu vērtību izvēle, kuras viņi mēģina mācīt un kas ir vērstas uz visaptverošu bērnu attīstību, un augsts vidējo punktu skaits (4,2 līdz 4,7 5 ballu skalā), ko viņi attiecina uz sporta ieguldījumu sociālo un morālo vērtību pārnesē, norādot uz savu iesaistīšanos tajā. Jo īpaši, analizējot atbildes par to, ko bērni no viņiem sagaida, sporta/ FA skolotāji un treneri uzsver savu lomu, palīdzot bērniem sasniegt savus sapņus, iedrošinot (76%) un iedvesmojot viņus ar labu piemēru (70%), savukārt prasmju uzlabošana ieņem trešo vietu (51,6%). Tas viss neskatoties uz to, ka lielākā daļa respondentu ir vīrieši (64%) ar mazāk nekā 10 gadu pieredzi. Pētījumi ir pierādījuši, ka vairāk vīriešu nekā sievietes kļūst skolotāju uztver sevi kā priekšmeta jomas ekspertu, kamēr lielākā daļa sieviešu skolotāju uzskata sevi par sabalansētu grupu skolotājiem, apvienojot atšķirīgus kompetences aspektus.

Turklāt, literatūras analīze liecina, ka jaunie skolotāji karjeras sākumā savu profesionālo identitāti uztver atšķirīgi no viņu vecākajiem kolēģiem, liekot lielāku uzsvāru uz mācību priekšmetu (Beijaard, 1999 u.c.). Šī pētījuma rezultāti norāda uz kombinētāku pieeju, īpaši tāpēc, ka FA skolotāji vairāk nekā uz citu specialitāšu skolotāji nav tik daudz „zināšanas” vidē kā „darīšanas” vidē (Clandinin, 1986; Eraut, 1994). Turklāt ir vairāki pētījumi, kas apliecina, ka daudzi skolotāji „savas profesijas pedagoģisko daļu uztver par svarīgāku, salīdzinot ar didaktisko un mācību priekšmeta daļu” (Beijaard & De Vries, 1997). Ir arī pētījumi, kas norāda, ka šī mācīšanas daļa uzlabo studentu mācību procesa kvalitāti.

2.7. Zēnu un meiteņu dalība sportā

Saskaņā ar pētījuma dalībnieku sniegtajiem datiem par bērnu skaitu un dzimumu, kas pie viņiem trenējas, analogija ir 58% zēnu pret 42% meiteņu, kas norāda uz vīriešu pārākumu dalībā. Līdzīgas tendences ir novērotas daudzos pētījumos, piedēvējot to FA mācību programmu orientācijai un saturam, kas, šķiet, vairāk veicina zēnu līdzdalību un mācīšanos nekā meiteņu. Lai gan ir pētnieki un praktiķi, kas iesaka, zēnu un meiteņu atdalīšanu fiziskās audzināšanas nodarbībās, lai tādējādi palielinātu meiteņu līdzdalību, tas var ietvert arī dažu mācību rezultātu trūkumu, ko ietver dzimumu līdzāsastāvēšana.

3. IETEIKUMI

- 1) Skolotājiem un treneriem jāapzinās sava vērtību orientācija, jo tā tiek iesaistīta un atstāj iespaidu uz savstarpēju mijiedarbību un attiecībām ar skolēniem, un ietekmē viņu lēmumus par mācību mērķiem, mācību satura īstenošanu, un novērtēšanas procedūru. Mācību procesa un materiālu izstrādē jāņem vērā skolotāju vērtību orientācija, jo izpratne par skolotāju un treneru uzskatu sistēmu ir būtisks elements, lai samazinātu jaunu zināšanu 'aizplūšanu'.
- 2) Kopsaucējs visiem pētījumiem par bērnu morālo attīstību ir tas, ka morālā izaugsme nav automātiskas sekas, kas veidojas no piedalīšanās fiziskās aktivitātēs, bet, ka tai ir vajadzīga sistemātiska un organizēta izstrāde un efektīva īstenošana.
- 3) Lai apjaustu visu fiziskās audzināšanas potenciālu bērnu morālajā un sociālajā attīstībā, uzmanība jāpievērš labvēlīga konteksta izveidei, sadarbojoties visiem aģentiem, kas ir: apmācīti sporta/ FA skolotāji un treneri, kā arī atbalstoši vecāki.
- 4) Sporta/ FA skolotāji un treneri būtu jāatbalsta ar diskrimināciju un tās dažādām formām saistītu problēmu atpazīšanā, novēršanā un risināšanā.
- 5) Skaidru vadlīniju izstrāde sporta/ FA skolotājiem un treneriem, lai veicinātu pozitīvus attīstības rezultātus, izmantojot PES, jo īpaši mācīšanas un vērtību pārneses uzlabošanas jomā.
- 6) Jaunajām metodēm, kas tiks izstrādātas, būtu jāatbalsta pedagoģiskie aspekti, ne tikai mācību priekšmeta vai didaktiskie, jo īpaši tādēļ, ka pedagoģiskais aspekts skolotāju un treneru darbā uzlabo bērnu mācīšanās procesa kvalitāti.
- 7) Kritiskāks sporta un fiziskās audzināšanas programmas novērtējums varētu labāk atbalstīt izglītības mērķu sasniegšanu gan zēniem, gan meitenēm.